

Душица Петрушевска

НЕКОЛКУ БЕЛЕШКИ ВО ВРСКА СО ПРОУЧУВАЊЕТО НА СТРУКТУРАТА НА МИКЕНСКОТО ОПШТЕСТВО

Измина повеќе од една деценија откако историската наука се здоби со еден интересен извор за прочување најстарата историја на Грција — архивите од Кнос, Пил и Микена, напишани на помладото микенско слогово писмо тнр. линеарно Б.

Не треба да повторуваме каков одзвук направи големото откритие на М. Вентрис во сите области на античните науки: во филологијата, археологијата и историјата. Сепак мораме да нагласиме дека историчарите му должат на Вентрис специјална благодарност, зашто со дешифрирањето на микенското писмо, што го изврши тој, на историчарите им се отворија далеку поголеми можности за работа над расветлувањето на овој период од раното минато на Грција, за кое досега главниот збор им припаѓаше на археолозите.

Без оглед на тоа што содржината на микенските плочки одн. натписи е доста куса и прилично еднострана, таа сепак дава низа податоци за јазикот и културата на микенското општество, за неговото устројство и социјалната структура. Големата литература што се појави во текот на последнава деценија по дешифрирањето на линеарното Б писмо покажува колку се постигнало на тоа поле, но, исто така, таа укажува, од една страна, на несигурности и нејасности во читањето и толкувањето на одделни изрази и зборови во натписите, а, од друга страна, таа ни ја открива и комплицираноста на самите односи внатре во микенското општество. Затоа не е ни малку чудно што таа литература и понатаму бргу ќе се зголемува; тоа е и нужно, зашто секој и најмал прилог на ова поле придонесува за расчистувањето на многуте спорни и неразјаснети прашања.

При следењето микенолошката литература и проверувањето содржината на натписите од микенските плочи, нашиот интерес беше свртен пред сè кон податоците за структурата на микенското општество или поточно кон занаетчиството. Тука ни паднаа в очи покрај една низа неразрешени прашања и такви, што ни се наметнуваат како проблеми не поради нивната неразрешливост, ами поради различните интерпретации, особено на некои термини во врска со занаетчиството и поделбата на трудот во микенското општество.

Од листата на различните занаети и занимања, што беше објавена од Вентрис и Чадвик¹⁾, може да се види доста јасно до какви детали одела поделбата на трудот во ова рано грчко робовласничко општество. Покрај познатите термини од подоцна, како што се *kakeu* = *χαλκεύς* „ковач“, *kuḡusowoko* = *χρυσοφοργός* „златар“, *toronowoko* = *θρονοφοργός* „столар“, *etowoko* = *ἐντοφοργός* „оружар“, *tekoto* = *τέκτων* „сидар; мајстор“, *keḡameu* = *κεραμεύς* „препар; грнчар“, *durutomo* = *δρυτόμος* „дрвар“, *garpe* = *ῥαπτήρ* „шивач“, *kanapeu* = *κναφεύς* (или *γναφεύς*) „кожар“ (букв. „табак“), *garitira₂* (и *raḡitira₂*) = *ῥάπτρια* „шивачка“, *meretirija* (и *meretira₂*) = *μελέτρια* „млинарка, мелачка“ (спор. *meretigo* = *ἄλευρον* „брашно“, букв. „мелено“, „мливо“), *aketira₂* (-*ra₂*o и *aketirijai*) = *ἀκέστρια* „крпачка“, се спомнуваат уште тесните специјалисти, како што се *tokosowoko* = *τοξοφοργός* „лачар, лакоделец“ (оној што изработува лакови) покрај *etowoko*, доколку последново е добро разрешено, зашто покрај овој термин се среќава и *etedomo*, што VC го објаснија како негов синоним = *ἐντεσδός* „оружар“ (букв. оној што „гради“ оружје)²⁾, *arukowoko* = *ἀμπυχοφοργός* „изработувачка на *ἀμπυκες*“³⁾. Покрај терминот *tekoto* = *τέκτων* се јавува и зборот *tokodomo* = *τοιοδός* „сидар“. За зборот *naudomo* VC мислеа дека е = *ναυδός* „корабар“, поправо „корабостроител“, а М. Д. Петрушевски го сфати како *ναφοδός* „храмоградец“ поради елементот -*δός* кој во грчкиот јазик не се употребувал во врска со корабите. Зборот „корабостроител“ во подоцнежниот грчки јазик од класичната епоха гласи *ναυπηγός*. Значењето „храмоградец“ денес станува поверојатно и поради толкувањето на зборот *nawijo* (од PY Jn 829.3) како „храмов“ од *ναῖός* „храм“, а не „корабен“ од *ναῦς* „кораб“.⁴⁾

Во серијата Ab од Пил VC гледаа многу женски занимања, а покрај нив и некои етници одн. имиња на места⁵⁾. С. Лурје мислеше дека еден дел и од оние зборови што VC ги разбрале како етници можат да бидат женски занимања, додека Л. Палмер и онде кај што VC видоа занимање претполага дека поголемиот дел од нив се етници⁶⁾. С. Лурје смета дека зборот *kutera₃* е женско занимање = *χούτεια* „кака-

¹⁾ M. Ventris—J. Chadwick, *Evidence for Greek Dialect in the Mусенаean Archives* (во *Journal of Hellenic Studies*, Vol. LXXIII, 1953), стр. 96; во натамошниот текст VC, *Evidence*.

²⁾ VC, I. c.

³⁾ VC, I. c.; „(fem.) headband makers?“; *ἀμπυκες* се ленти или врски на челото од коњот; зборот би требало можеби да се преведе со „изработувачки на ленти одн. врски за главата“, зашто по сè изгледа дека се работи за женско занимање.

⁴⁾ Види VC, *Documents in Mусенаean Greek*, Cambridge 1956, стр. 357c. (во натамошниот текст: Docs.; M. S. Ruipérez, *K O R E T E R E e t P O R O K O R E T E R E à P y l o s* во *Études Mусéniennes*, Paris 1956, стр. 117; L. Palmer, *Mусенаeans and Minoans*, London 1961, стр. 104; спор. J. Chadwick—Lydia Baumbach, *The Mусенаean Greek Vocabulary* во *Glotta*, Bd. XLI, 1963, стр. 223.

⁵⁾ VC, *Evidence*, стр. 96—97 и Docs. стр. 155ss.

⁶⁾ С. Я. Лурье, *Язык и культура микенской Греции*, Москва — Ленинград, стр. 254s L. Palmer, *The Interpretation of Mусенаean Greek Texts*, Oxford 1963, стр. 114. (во натамошниот текст: *Interpretation*).

то ремесленна специалност” (веројатно како женски род од $\chi\upsilon\tau\rho\epsilon\upsilon\varsigma$ „горшечник” т. е. „грчар”). Тоа би можело, навистина, да биде занимање, само што не е веројатно дека е ж. р. од $\chi\upsilon\tau\rho\epsilon\upsilon\varsigma$, ами од $\chi\upsilon\tau\eta\rho$ (можеби „слуга” одн. „слуѓинка” што тура вода; спор. го толкувањето за *rokuta* како „виноточец” кај VC⁷⁾). Исто така за зборот *marateu*, С. Лурје мисли дека е = $\mu\alpha\lambda\alpha\chi\tau\epsilon\upsilon\varsigma$ „размягчител слоновой кости”, а Палмер помислува и на лично име⁸⁾. Од формална страна е малку тешко да се прими идентификацијата на Лурје, зашто *marateu* не може да биде = $\mu\alpha\lambda\alpha\chi\tau\epsilon\upsilon\varsigma$ поради елементот -k- кој секако би се јавил во микенскиот и зборот во тој случај би требало да гласи *maraketeu. Освен тоа грчкиот збор од подоцна и не гласи $\mu\alpha\lambda\alpha\chi\tau\epsilon\upsilon\varsigma$ ами $\mu\alpha\lambda\alpha\chi\tau\eta\rho$. А од двата текста на натписите (PY An 218 и Na 245) не може да се утврди ништо сигурно во врска со значењето на зборот. Ни зборот *amote* од KN So 4442 не е добро растолкуван кај Лурје⁹⁾: не се работи на *шоа место* за $\acute{\alpha}\rho\mu\omicron\sigma\tau\eta\rho$ „мастер колесниц”, ами за дуал од зборот *amo* = $\acute{\alpha}\rho\mu\omicron$ (одн. $\acute{\alpha}\rho\mu\alpha$) „кола” поправо „колца” (во едно постаро значење на зборот, како што се гледа од овој и од другите микенски текстови кај што се јавува овој збор). Заради илустрација ќе го цитираме целиот текст на вопросниот натпис:

Kn So 4442

opero

]JA *amote perusinwa tarasija* (идеограма на) CIRCULUS ZE I
(транскрибирано со грчки букви)

] - $\acute{\alpha}\rho\mu\omicron\tau\epsilon$ $\pi\epsilon\rho\sigma\iota\nu\Gamma\acute{\alpha}/\tau\alpha\lambda\alpha\nu\sigma\iota\alpha$ $\delta\phi\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ ΚΥΚΛΟΣ ZE I .

(И во макед. превод) „долг од . . . ја, од ланското следување, две колца (КОЛЦЕ еден чифт)”.

Дека се работи за дуал „две колца” во зборот *amote*, може да се види од споредбата на горниот текст со другите натписи од оваа серија кај што се јавува плуралната форма на истиот збор *amota*¹⁰⁾. Зборот $\acute{\alpha}\rho\mu\omicron\sigma\tau\eta\rho$ веројатно е спомнат во KN X 770 и X 6026 во формата *amotere*, само е текстот недостатен за да се заклучи нешто за значењето на зборот, зашто во едниот текст е запазен само зборот *amotere* а во другиот покрај него уште и зборот *witurijo*, што може да биде лично име, и ништо повеќе. Поверојатно е дека формата *amotewo* (во PY Ea 421) е онаа во која би можел да се крие коларскиот занает $\acute{\alpha}\rho\mu\omicron\tau\epsilon\upsilon\varsigma$ „коллар”, зашто и од епитетот *rawakesijo* се гледа дека се работи за коларот на еден *rawaketa* (*rawaketa* = $\lambda\alpha\text{F}\alpha\gamma\acute{\epsilon}\tau\alpha\varsigma$ „војвода, војсководец”). Слично стои работата и со претположеното женско занимање

⁷⁾ VC, Docs., стр. 405 (s. v. *rokuta*).

⁸⁾ С. Лурје, l. c.; L. Palmer, Interpretation, стр. 307.

⁹⁾ С. Лурје, l. c.

¹⁰⁾ Дека се работи за дуал, може да се види од споредбата со натписите од истата серија So 4435, 4437, 4439, 4440, 4446, 4448 (+5794) и 4429 (+5790 + 6019), кај што се јавува плуралната форма од истиот збор *amota* = $\acute{\alpha}\rho\mu\omicron\tau\alpha$ „коли” одн. „колца” (постарото значење на зборот), зашто се набројуваат повеќе од две колца. Тоа се гледа од бројните знаци со исклучок на 4448, кај што го нема делот на плочката со бројниот знак.

kinizija¹¹) = kinidija = κινιδία „давильштици“: зборот е по секоја веројатност етникон = Κινιδία „Книдјанки“¹²). Во многуте етникони од ж. р. од спомнатата Аб серија со идеограмата на жена, по која обично следуваат зборовите kowa = κωραι „девојки“ (одн. „керки“) со бројниот знак и kowo = κωροι „момци“ (одн. „синови“) и бројниот знак, а по нив идеограмите на „жито“ и „смоква“ со бројната вредност, во сушност се работи за запленети жени со нивните деца, кои се донесени во Пил како робинки и работнички.

Иако спомнатото погоре женско занимање kutera, кај Лурје не беше сосема добро идентифицирано и беше погрешно поврзано и изведено од машкиот род χυτρεύς „грнчар“, сепак последниов збор е правилно идентифициран во формата kutereupi = χυτρεῦφι¹³), која се среќава двапати во Пил (На 296 и Аб 607.2). Тука Лурје сосема правилно постапи кога тргна од самиот текст на натписот Аб 607 зашто единствено од тука можеше да се види точното значење на зборот kutereupi. До истото решение имаа дојдено порано и В. Георгиев¹⁴), М. Д. Петрушевски¹⁵) и Andrews¹⁶). Натписот Ап 607 е воопшто интересен зашто дава повеќе податоци што се однесуваат до општествените односи. Тој содржи еден список на специјална категорија жени работнички од местото Метапа што се упатуваат на работа кај некои повисоки должностници, „придружници“ (веројатно на пилскиот господар). Тоа најдобро се гледа од самиот натпис што го донесуваме во целина.

- Ап 607 — 1. metapa kerimija doqeja kiritewija
 2. doqeja doero pate mate de kutereupi
 3. FEMINA 6 doqeja doera eqetai ecto
 4. teretewe FEMINA 13
 5. doqeja doero pate mate de diwija doera
 6. FEMINA 3 doqeja doera mate pate de kakeu
 7. FEMINA 1 doqeja doera mate pate de kakeu
 8. FEMINA 3

(следуваат 2 празни реда, во 11-иот се чита само знакот ка, па следуваат пак три празни реда. Во 6-иот ред бројниот знак 13 е напишан преку знакот б). Натписот не може во целост да се транскрибира со грчки букви поради несигурноста во идентифицирањето на некои зборови, па сепак неговиот поголем дел е јасен. Тој ни дава податоци за социјалното потекло на групата жени означени со збоорт DOQEJA. Без да навлегуваме во етимологијата и значењето на зборот doqeja, за којшто

¹¹) С. Лурје (во сите свои трудови) редовно силабограмите da, de, di, do, ги транскрибира како za, ze, zi, zo.

¹²) VC, D o c s., стр. 148 и Palmer, I n t e r p r e t a t i o n, стр. 114.

¹³) С. Лурје, о. с., стр. 354.

¹⁴) В. И. Георгиев, С л о в а р ь к р и т о - м и к е н с к и х н а д п и с е й, s. v. (понајаму *Словарь*).

¹⁵) М. Д. Петрушевски, Г о л е м о т о о т к р и т и е н а М. В е н т р и с в о Ж и в а А н т и к а V, 1955, стр. 395 и 398 (во натамошниот текст: М. Д. П.).

¹⁶) Цитирано според D o c s., стр. 399, s. v. kutereupi: „... Andrews, Georgiev: instr. plur.: k h u t r e u p h i 'potters'. (χυτρεύς Plato + Possibly a place-name, cf. Attic deme κεραιεύς) Or 'from Κύθηρα'?"

е доста пишувано,¹⁷⁾ можеме да забележиме дека тука се работи за жени кај кои еден од родителите е роб а другиот веројатно слободен. На пр. во 7-иот и 6-иот ред: D. doera mate patede kakeu = Δ. δοέα μάτηρ πατήρ δὲ χαλκεύς „Д. од мајка робинка а од татко ковач“; или 5-иот ред: D. doero pate matede diwija doera = Δ. δόλος πατήρ μάτηρ δὲ Διφία δοέα „Д. од татко роб, а од мајка робинка на Зевс или на богињата Дивија“¹⁸⁾. Аналогно на ова ќе може да се заклучи дека и во вториот ред; D. doero pate matede kutereupi — се работи за социјалното потекло на двајцата родители, дека целиот ред би требало да се транскрибира Δ. δόλος πατήρ μάτηρ δὲ χυτρεῦφι и преведе „Д. од татко роб, а мајката од грнчарите“.

Меѓутоа првиот превод на зборот kutereupi погрешно беше даден од VC „with the Cytherian colony?“¹⁹⁾ = „со колонијата на Китераните“, кој не може да се прими ни од формална ни од содржинска страна. Јасно е дека тука се зборува за потеклото на мајката, а тоа никако не може да се изрази со англ. предлог „with“ ами со „from“, иако е kutereupi по форма инстр. плурал, но само по форма, а не и по функција одн. значење. Ни подоцнешниот нивни превод „among the Kytherans“ = „меѓу Китераните“²⁰⁾ не задоволува зашто не се работи за локативна ами за аблативна функција на инструменталот плурал.

Речиси сите микенолози денес гледаат дека овој збор треба да го означува потеклото на мајката, но не согледуваат дека тука се работи за збор што треба да ја определи социјалната положба одн. занимањето а што би можело да се види од останатите примери на истиот натпис. М. Лежен²¹⁾ допушта тука, вистина, аблативен однос, но останува кај етникомот („од Китераните“). Па сепак, дека се работи тука за социјалното потекло на мајката, како што спомнавме и погоре, беше согледано од В. Георгиев, М. Д. Петрушевски, С. Ј. Лурје и Andrews,²²⁾ кои во изразот kutereupi видао дека се крие познатото занимање од подоцна χυτρεύς „грнчар“. М. Д. П. отиде и чекор понапред²³⁾, зашто

¹⁷⁾ Chadwick во D o s s., стр. 167 го доведува во врска со глаг. δρέτω и го транскрибира со *Δόρεια поврзувајќи го со ајолскиот збор μαλοδρότης кај Сафо, од кај што излегува значењето „берачка“ за вопросниот збор; С. Лурје во спомн. дело стр. 353s. ја транскрибира зофеја = Δόφεια „червеница“ и мисли дека со овој термин се означувале жени од мешани бракови меѓу робови и слободни; Ј. Палмер пак претполага дека во зборот дофеја се криело име на некоја богиња (в. Interpretation, стр. 95 и 128) а тоа е во сушност претпоставка од Ф. Р. Адрадос (в. ја неговата статија Do-ge-ja, diosa micenica de la fecundidad, во Minos V, 1957, стр. 53—57), кој во ова име гледа една богиња а плодноста.

¹⁸⁾ Би можеле тука да се согласиме со мислењето на С. Лурје дека diwija doera = Διφία (или, можеби, Διφίας) δοέα „робинка на Зевс (или на богињата Дивија, женскиот пандан на Зевс“) во сушност била слободна жена (в. С. Лурје, o. c., стр. 354 и, особено, стр. 277c).

¹⁹⁾ VC, Evidence, стр. 92.

²⁰⁾ VC, D o s s., стр. 167 (спор. и стр. 399, кај што имаме безмалу противен став кон она што е речено на стр. 167).

²¹⁾ M. Lejeune, La désinence -fien mycénien во Bulletin de la Société de linguistique, t. III, стр. 166 (=Mémoires de Philologie mycénienne Paris 1958, стр. 177).

²²⁾ И. сс. (в. горе, фусни. 13—16).

²³⁾ И. с.

во формата на инстр. плур. виде аблативска функција и значење (*kutegeuri* = *χυτρεῦφι* „од грнчарите“) забележувајќи дека во овој старински грчки дијалект инструменталот, кој бил во нормална употреба, ја имал преземено и функцијата на аблативот. Тоа се гледа од една низа инструментали на -*pi* од имиња на места, што секако не се локативи ами инструментали со аблативна функција, а тоа значи дека покажуваат од каде е нешто или некој, одн. од каде некој или нешто доаѓа или од каде треба нешто да се прими.²⁴⁾

Оние што се задржуваат кај значењето на еден етникон или име на место во изразот *kutegeuri* тргнуваат од честата употреба на овој падеж на -*pi* кај топонимите, како што се гледа од примерите *rogari*, *potogowari*, *rakijari*, *egaterowari*, *katarari* и сл.²⁵⁾. Токму наниов случај потврдува и треба да им покаже на лингвистите и на другите иследувачи колку е важно да се зема секогаш предвид и контекстот. Зашто ако ние не ги имавме следните редови на натписот и ако потеклото на таткото кај последниов не беше одбележено со „*doero*“ = „роб“, ќе беше сосема в ред да се мисли на еден локалитет *kuterewe, кој би можел да се доведе во врска со островот *Kutera* = *Κύθηρα* „Китера“, како првобитен етникон за обележување извесна група одн. колонија од Китерани, населени во Пил или во неговата околина. Фактот што се среќаваат во неколку пилски натписи и формите *kutera*₃ (Aa 506, Ab 562) и *kuterao* (Ad 679, 696) укажува веројатно на тоа дека можат да се јават извесни групи луѓе, одн. жени, што дошле од Китера и работат во Пил²⁶⁾, но тој факт не би смеел да ја исклучи можноста во оваа средина да се појави и занаетот одн. занимањето *χυτρεῖτες* „грнчари“. Најпосле, познато е дека овој занает покрај ковачкиот е еден од најстарите, па дури и постар од него. Резонирањето на Вентрис и Чадвик²⁷⁾ дека *κεραμεύς* (спор. *keramewo* во PY En 467.5 и Eo 371.1, *keramewe* во An 207.7 и *keramewi* во MY Oe 125) бил оној термин со кој се одбележени „грнчарите“ не може наполно да нè задоволи, зашто зборот *κεραμεύς* во грчкиот јазик има пошироко значење: тоа е воопшто „препар“, одн. човек што изработува сè она што е од *κεραμος* „печена глина“; а *χυτρεύς* е оној што прави и пече само *χύτροι* „грнци“ т. е. грнчар. На ова нè доведува и мислата и фактот, како што видовме и погоре (а тоа впрочем можеше да се види и потврди уште со пронаоѓањето материјалните остатоци од микенската епоха) дека во микенското општество занаетчиството било мошне специјализирано и многу поразвиено одошто во следниот, „хомерскиот“ период на грчката историја, во кој,

²⁴⁾ Види М. Д. П., о. с., стр. 398s., за расчистувањето на овие две функции и, за аблативската функција на инструменталот види особено П. Хр. Илиевски, А б л а т и в о т , и н с т р у м е н т а л о т и л о к а т и в о т в о н а ј с т а р и т е г р ч к и т е к с т о в и , Скопје 1961, стр. 55—94.

²⁵⁾ Види П. Хр. Илиевски, о. с., стр. 57—66.

²⁶⁾ Palmer, *Interpretation*, стр. 128, се сомнева дека тука би се работело за островот Китера, а и Чадвик денес искажува извесна резерва во врска со тоа (в. J. Chadwick—L. Vaumbach, *The Muses. Greek Vocab.*, s. v. *Κύθηρα*).

²⁷⁾ Види D o c s., стр. 167.

според изворите²⁸), се спомнуваат само неколку занаети. Покрај останатото тоа го потврдуваат самите плочки и со термините *kapareu wanakatero* (PY En 74. 3. 23 и Eo 276.2) = *κναφεύς Φανάκτηρος* „кралски одн. дворски кожар“, *keramewo wanakatero* (PY Eo 371.1) = *κεραμῆφος Φανάχτ.* „од кралскиот одн. дворскиот грнчар“, *etedomo wanakatero* (PY 609.5) според VC, како што видовме и погоре, = *ἐντεσδόμος Φανάκτηρος* „кралски одн. дворски оружар“, а според М. Д. П. = *ἐτε(φο)δμῶς Φανάχτ²⁹*). „верен слуга на кралот одн. на господарот од Пил“ (спор. го понапред спомнатиот *rawakesijojo amotewo* = *λαφαγεσίοιο ἀρμοτῆφος* „од коларот на војводата“), што сè укажува на фактот дека занаетчиството во микенското општество било многу усовршувано и тесно специјализирано. Затоа не е овде невозможно покрај *κεραμεύς* и *χυτρεύς* да се јави и третата „препарска“ специјалност — т у л а р с т в о т о, одн. зборот *πλινθεύς „тулар“, како одделен термин за оние специјализирани работници што изработувале само *πλίνθοι* „тули“ (за ова повеќе в. подолу, на стр. 98).

Ако го имаме сето тоа пред, вид ќе ни изгледа необичен конзервативниот став на Ц. Чадвик, кој и во својата последна работа, што ја објави заедно со Лидија Баумбах³⁰), не само што ја задржува етимолошката врска на зборот *kutereupi* со *Κυθήρα*, туку ни со еден збор не ја спомнува можноста за едно толкување на *k.* со *χυτρεύφι*. Од друга страна пак, во забелешката кон овој збор тој додава: „The relation of all these forms to the historical *Κυθήρα* is doubtful, but they may indicate the existence of such a name at this date“ (подвлеченото е наше! Д. П.). Тука секако се работи за игнорирање на туѓите мислења, од коешто науката нема никаква полза.

Ни мислењето на Л. Палмер³¹), кој смета дека зборот *kutereupi* нема врска со островот *Κυθήρα*, не е многу поопределено и се движи, главно, во истите рамки: дека се работело за име на место и било во врска со името на реката *Κυθήριος* во Писатија одн. Елида. За вакво мислење најмногу спомогна натписот Na 296, кај што се наоѓа само зборот *kutereupi* со сиглата „sa“ и бројниот знак за „100“, така што, аналогно на другите натписи од оваа серија, кај кои на прво место се среќава речиси редовно име на место во локатив или инструментал (со аблативна функција) за одбележување некаква дажба во материјал одн. продукти (означени со сиглата „sa“), што треба да се добијат од

²⁸) Во Илијадата и Одисејата, на пр., изразот *τέκτων* „Сидар“ одн. „мајстор“ се употребува за повеќе занаети, за сидари, дрводелци, столари, корабостроители, изработувачи на оружје (лакови) и сл.; (в. *Iliad* d. O 410; N 390; 110 и *Odysseia* 126; p 384; спор. E. Buchholz, *Die homerischen Realien*, II. Bd. I. Abt.: *Öffentliches und privates Leben*, Leipzig 1881, стр. 41 ss.).

²⁹) О. с., стр. 393 s.

³⁰) Тоа е веќе спомнатиот „Микенски грчки речник“ (*The Mycen. Greek Vocab.*), в. в. *Κυθήρα*. Овде Чадвик, во споредба со *D o s s.* (особено со цитираното место во нашата бел. 16), наместо да напредува, отишол неколку чекори назад.

³¹) Во неговата последна работа *Interpretation* (l. c.); за неговите поранешни комбинации, спор. ги *Studies in Mycenaean Inscriptions and Dialect No IV* и *VII* за 1958 и 1961 год., s. v., *kutereupi*.

тие места, произлегува дека и *kutereuri* би означувало некое место. Ако се работи за истиот збор со оној од плочката *Ap 607*, што е мошне веројатно, тогаш би можеле и во двата натписи да видиме спомен за една населба одн. дема, што го добила своето име според луѓето што живеат и работат онде, а тоа биле секако *kutereue = *χυτρεῦτες* „грнчари“. Може да се претполага дека тамошниот терен бил погоден за развивање и концентрација на тој занает, зашто самиот состав на земјата обезбедувал материјал — глина — за работа на повеќе грнчарници и грнчари. Затоа не може и не смее да се одбива толкувањето на зборот *kutereuri* со *χυτρεῦσι* само заради тоа што и локалитетот од плочката *Na 296* се транскрибира на истиот начин. Дека можело да има вакви локалитети и населби во Грција и од микенската епоха, би можело да се помислува и од подоцнежните аналогии од истата област. Нека ни послужат за пример имињата на местата одн. демите: *Χαλκίδων πόλις*³²), *Χαλκίδα*³³), *Κεραμῆς, -εῖς*³⁴), *Κεράμων ἀγορά*³⁵), *Χύτροι*³⁶ и др. И градот *Ceramia* одн. *Ceramea*³⁷), што се спомнува во нашиот дел на Македонија од времето на римската империја, наречен така секако по грчкиот апелатив *κεραμεία* (пл. од *κεραμείον* „препарница“ одн. „тулана“), по секоја веројатност покажува дека подоцнежниот истоимен град се развил од некогашните препарници одн. тулани што првобитно се наоѓале на она место.

Да се вратиме сега на оној микенски збор, во кој мислиме дека би можеле да се кријат траги и од спомнатата туларска специјалност. Во плочките од *Пил двапати* е спомнато името на некојси препарат *Piritawo* (*En 467.5* и *Ео 371*). Има сериозни разлози да се мисли дека и во двата натписи се работи за истото лице и поради истото занимање и поради тоа што се јавува во врска со истиот предмет (давање податоци за неговата нива — *kotona kitimena* во врска со неговото евентуално оданочување според големината на приходот од истата), иако во натписот *Ео 371* тој е обележен не просто како *keramewo* = *κεραμῆφος* „од препарат“, а како *keramewo wanakatero* (последниот збор веројатно неполно одбележен нам. *wanakaterojo* во ген. синг., како и, претходниот што е во ген. синг.) = *κεραμῆφος φαλακτέροιο* „од кралскиот одн. дворскиот препарат“.

³²) Градот е спомнат во *CIG 2, 3639, 3*.

³³) Според *Steph. Byz., s. v.*, градот е во Либија, само што кај него е со друг акцент *Χάλκηα*; но види *Alex. Pol. fr. 133* и спор. *Pape-Benseler, Wörterbuch der griech. Eigenname*, *s. v.* (кај што се потврдува како правилен акцентот *Χαλκεία*, што би значело „ковачници“).

³⁴) Од оваа атичка дема остана и името *Κεραμειός* за еден реон на Атина, кој се наоѓал некогаш надвор од градот Атина; в. *Aristoph., R a n. 1093* и спор. *Suid., s. v.*

³⁵) Градот се наоѓа во Фригија близу до Мисија, в. *Xenoph., A n a b. I.*

³⁶) Градот се наоѓал на островот Кипар (*Alex. Pol. кај Харпократион*, спор. *Суид., s. v.*; според Птолемеј (5, 14, 6) градот се викал *Χύτρος*).

³⁷) Во *Tab. Peuting.* градот е забележен во формата *Ceramie* (= *Ceramiae*), а тоа е всушност форма на стариот локатив на плуралот од *Stobi* = *Στόβοι*); за локализирањето на Керамија в. денес Фаула Папазоглу, *Македонски градови у р и м с к о д о б а*, Скопје 1957, стр. 219, фусн. 26 и стр. 223 со фусн. 52.

Неговото име беше транскрибирано прво од шведскиот филолог G. Björck како Βριθάφων³⁸), што го примиле подоцна речиси сите микенолози³⁹).

Уште одамна било забележено дека некои лични имиња се во многу тесна етимолошка врска со некои занаети и занимања⁴⁰). Тоа може да биде остаток од класната поделба и наследувањето класните и сталешките особености во старото микенско општество, кај што преминувале занимањето и работата од татко на син, а во врска со тоа и од верата и желбите на родителите, нивните деца да го продолжат животот и работите онака како што ги воделе тие самите. Затоа не треба воопшто да нè изненади кога ќе се јави зборот *kaeku* = χαλκεύς „ковач“ и како лично име на еден *kaeku* (PY Jn 750.8) = Χαλκεύς или зборот *rome* = Ποιμήν „овчар“ како лично име на еден овчар во Кнос (Dd 1376) или *amota*jo = Ἀρμοσταῖος, лично име на еден ковач (PY Jn 320.2), веројатно во врска со изработката на делови за колата одн. колцата (*amota* = ἄρματα) или *pirotekoto* = Φιλοτέκτων (во PY Es 650 r 5) „пријател на мајсторите“, „сидарољубец“, иако не го знаеме занимањето на последниов.

Појдувајќи од горе спомнатите факти во врска со имињата кај старите Ахајци, а и од формалните фонетски тешкотии за идентификацијата на името *Piritawo* како Βριθάφων поради утврдената етимологија на грчките зборови βρέθω и βριθός одн. на основата βρι- од *grwī-, М. Д. П. заклучи дека микенското име *Piritawo* во тој случај би морало да гласи *Qiritawo. Затоа тој и не се согласи со горната идентификација, но во името *Piritawo* согледа една изведенка од грчкиот збор πλίνθος „тула“, со честиот завршок -άφων кај една низа грчки имиња уште од микенско време.⁴¹) Според тоа името *Piritawo* = Πλινθάφων би било во тесна врска со занаетот негов и на татко му и би укажувало на едно уште посспецијализирано занимање *πλινθεύς „тулар“.⁴²) Од истата област е и женското име *Keameja* = Κεράμεια што се среќава на натписот KN Ar 639.7, иако од натписот не може да се види нејзиното занимање.⁴³)

³⁸) Види Docs., стр. 423, s. v. *piritawono*.

³⁹) Види Вл. Георгиев, Словарь, s. v. *piritawono* и O. Landau, *Mykenisch-griechische Personennamen* Göteborg 1958, s. v. *Piritawo* и *Piritawono* на стр. 105.

⁴⁰) Спор. O. Landau, o. c., стр. 204 s.

⁴¹) Како што се, на пр., *Amutawo* = Ἀμυθάφων, *Akawo* = Ἀγαύων(?), *Aperitawo* = Ἀπειριτάφων, *Rajawo* = Ραϊάφων, Παιήων, Παιῖν, *Pirotawo* = Φιλοτάφων и др. v. O. Landau, o. c., s. vv.

⁴²) Види М. Д. П., *Pi-ri-ta-wo, Qi-ri-ta-ko, Qi-ri-ta-ro*, во Ж. А. IX, 1959-стр. 230; спор. ги подоцнешните грчки имиња: Πλίνθας, што е веројатно хипокористикон од Πλινθάφων, запазен во микенската форма *Piritawo-no* и Πλίνθιος (в. Pape-Benseler, o. c., s. vv.)

⁴³) Спор. ги грчките имиња од подоцна: Κεράμιος, Κεράμυλλος, Κεράμων (в. Pape-Benseler, s. vv.).

Со горниве наши белешки се обидовме да уточниме некои податоци во врска со структурата на микенското општество и поконкретно со занаетчиството и поделбата на трудот во него. Плочките од Кнос, Пил и Микена ни откриваат нови странички од животот на микенските Грци. Податоците што се содржат во нив се од непреценлива вредност за подоброто познавање најстарата историја на Грција. Но, токму поради фрагментарноста и ограниченоста на содржината на овие архиви, ние сме принудени до максимум напоредо да ги ползуваме податоците до кои доаѓаат археолозите и лингвистите.

Dušica Petruševska

REMARQUES SUR LA STRUCTURE DE LA SOCIÉTÉ MYCÉNIENNE

RÉSUMÉ

Après une étude de la littérature mycénologique et une vérification du texte des tablettes mycéniennes, l'auteur s'arrête avant tout sur les données relatives à la structure de la société mycénienne et, plus précisément, à quelques métiers et professions des anciens Achéens. Un certain nombre de termes du domaine en question était différemment interprété par les savants et c'était justement ici la cause et la raison des problèmes qui s'imposaient devant nous.

Parmi ceux-ci l'auteur appelle l'attention particulièrement sur le terme *kutereupi*; elle adopte l'interprétation de V. Georgiev, S. Luria, M. D. Petruševski et P. B. S. Andrews (*kutereupi*= $\chi\upsilon\tau\rho\epsilon\upsilon\phi\iota$ „des potiers”) en rejetant l'opinion de J. Chadwick, L. Palmer et d'autres. C'est justement le cas où l'auteur fait ressortir l'importance du contexte pour l'interprétation des mots isolés. En même temps elle reproche l'absence et l'ignorance de ce principe chez J. Chadwick qui ne tient aucun compte du contexte de l'inscription An 607 concernant la signification du mot *kutereupi*. Ses traductions 1° „with the Cytherian colony” et 2° „among the Kytherans” donnent un exemple de la négligence du susdit principe et des travaux des autres, savants.

Cependant, il ne faut pas mésestimer les résultats des philologues et des linguistes. Ces résultats sont surtout précieux lorsque les tablettes sont fragmentaires et quand le contexte fait défaut. Bien que des termes de certains métiers et professions ne soient pas directement mentionnés dans les tablettes mycéniennes, on peut tout de même supposer leur existence chez les Achéens

de l'époque mycénienne. Il y a par conséquent des noms de personnes qui sont étroitement liés à différentes branches de métiers. En acceptant l'identification de M. D. Petruševski concernant le nom d'un tuilier (*keramewo*) *Piritawo*, qui est un dérivé du mot grec πλίνθος, l'auteur croit à l'existence d'une profession, c.-à-d. d'un métier spécialisé *πλινθεύς, tout comme les noms *Amotajo* (PY Jn 320. 2), *Pome* (KN Dd 376) et *Kerameja* (KN Ap 639. 7) sont des dérivés des mots grecs ἀρμοστάς, ποιμήν et κερამεύς et confirment l'existence des professions citées.

En terminant ses remarques l'auteur souligne l'importance des données et des hypothèses de divers savants pour la meilleure connaissance de la structure de la société grecque de l'époque mycénienne et elle insiste sur une collaboration encore plus étroite et plus profonde entre la philologie, l'archéologie et l'histoire.